

Sadowski, Sylwester

Dwa groty kultury przeworskiej z okresu rzymskiego przypadkowo odkryte w okolicach Iłży

Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, 329-332

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYLWESTER SADOWSKI

DWA GROTY KULTURY PRZEWORSKIEJ Z OKRESU RZYMSKIEGO PRZYPADKOWO ODKRYTE W OKOLICACH IŁŻY

Podczas prowadzonych na pograniczu województw mazowieckiego i świętokrzyskiego poszukiwań z użyciem wykrywaczy metali, przypadkowo odkryto dwa żelazne groty, które za pośrednictwem Adama Kity dotarły do Instytutu Archeologii UMCS, gdzie je zadokumentowano.

Grot włóczni pochodzi z bliżej nieokreślonego miejsca z okolic Iłży, pow. radomski, woj. mazowieckie. Jego długość całkowita wynosi 36,6 cm. Rombowaty w przekroju liść o wydłużonym, lancetowatym kształcie ma długość 23,4 cm. Jego maksymalna szerokość wynosi 4,4 cm i umieszczona jest w około 1/3 długości od nasady. Tuleja długości 13,2 cm, okrągła w przekroju, nieznacznie rozszerza się ku wlotowi (ryc. 1: 1).

Grot wymiarami i morfologią najbardziej zbliżony jest do typu XIV w klasyfikacji grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego (P. Kaczanowski 1995, s. 22-23, tabl. XII: 1-2). Według wskaźników metrycznych opracowanych dla tej typologii, jest on nieznacznie dłuższy od grotów zaliczonych do tego typu. Proporcja długości tulei do długości całkowitej egzemplarza (wskaźnik T/G) mieści się jednak w zakresie zmienności określonej dla tego typu. Liść grotu jest nieznacznie dłuższy i szerszy od „klasycznych” egzemplarzy należących do typu XIV. Jednak proporcje szerokości liścia do jego długości (wskaźnik A/L) oraz umieszczenie maksymalnej szerokości liścia w stosunku do jego długości (wskaźnik Q/L) mieszczą się w zakresie określonym dla tego typu grotów.

Grot oszczepu został odkryty na terenach „Lasów Iłżeckich” w okolicach „Piotrowego Pola”, około 800 metrów na zachód od wsi Wólka Modrzejowa Kolonia, koło miejscowości Grabowiec, pow. lipski¹. Długość

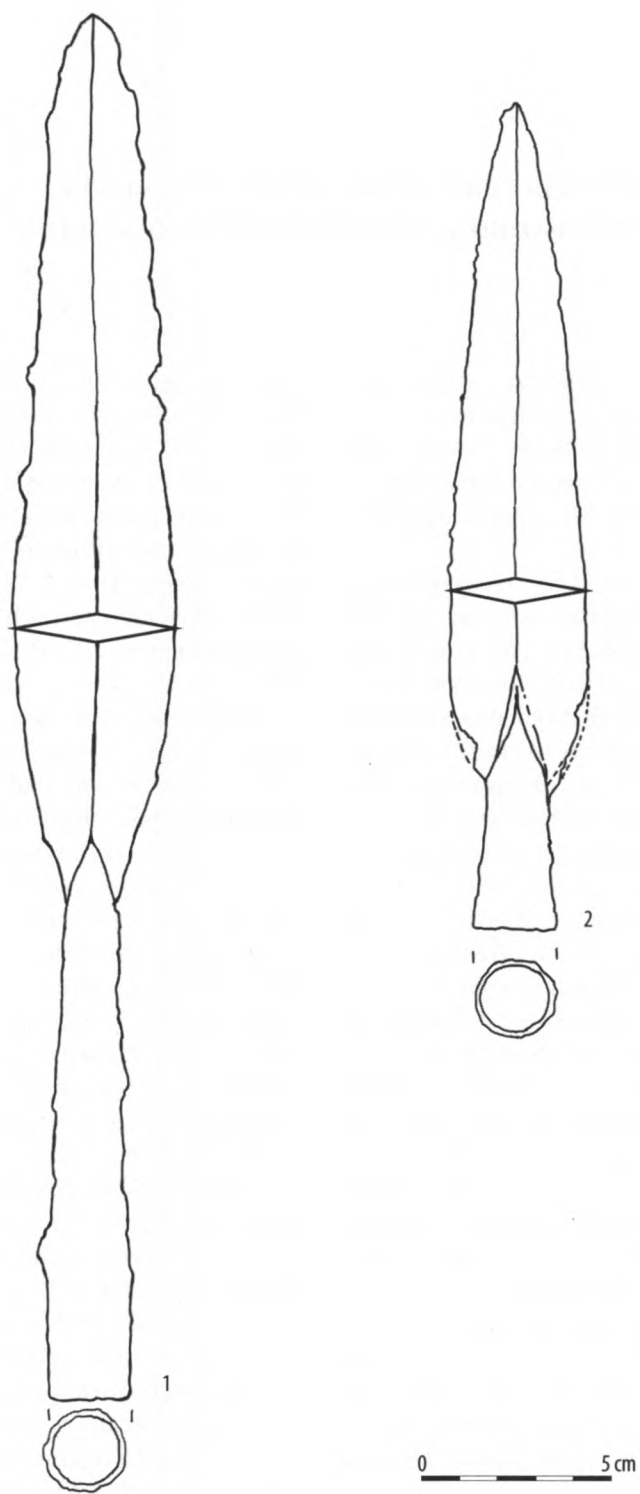
całkowita grotu wynosi 22 cm. Liść o przekroju rombowałym, długości 18,4 cm w najszerszym miejscu ma 3,8 cm. Jego największa szerokość umieszczona jest bardzo nisko, w około 1/7 długości liścia od nasady na tulei. Tuleja okrągła w przekroju jest stosunkowo krótka i ma długość 4 cm. Nieznacznie rozszerza się ku wlotowi (ryc. 1: 2). Pod względem wszystkich wskaźników metrycznych i proporcjonalnych grot odpowiada typowi XX (P. Kaczanowski 1995, s. 25, tabl. XIV: 4-5).

Miejsca odkrycia obu grotów znajdują się na obszarze szeroko rozumianego skupienia osadniczego kultury przeworskiej nad Iłżanką. Najintensywniejsze osadnictwo tej kultury można datować tutaj na fazy B_{2b}-C_{1a} okresu rzymskiego (B. Balke 1991, s. 45, 48). Skupienie iłżeckie związane było z funkcjonowaniem ośrodka górniczo-hutniczego w Górach Świętokrzyskich, którego najdalej na północ wysuniętą częścią była enklawa osadnicza w dolinie Kamiennej, rozwijająca się od fazy B₂ okresu rzymskiego (K. Godłowski 1985, s. 61). Osadnictwo przeworskie w rejonie Iłżanki zanika w początkach młodszego okresu rzymskiego. Prawdopodobnie nieznacznie jedynie przekracza fazę C₁ (B. Balke 1991, s. 72).

Chronologię analizowanych grotów można określić dosyć precyzyjnie. Egzemplarze analogiczne do grotu włóczni odkrytego koło Iłży datowane są od rozwiniętego stadium fazy B₂ po fazę C_{1a} okresu rzymskiego (P. Kaczanowski 1995, s. 23, tabl. XX). Natomiast grot oszczepu z „Piotrowego Pola” może być nieco młodszy. Typ XX jest bowiem przez P. Kaczanowskiego w większości umieszczany w fazie C₂. Pojedyncze egzemplarze datowane są również na fazy C₃-D (P. Kaczanowski 1995, s. 25, tabl. XX). Jednak pozycję chronologiczną grotu można przesunąć nawet na fazę C₁. Bliskimi odpowiednikami tak datowanych egzemplarzy mogą być

¹ Około 200 metrów na wschód od miejsca lokalizacji grotu został przypadkowo odkryty także zespół grobowy wojownika kultury przeworskiej, w skład którego wchodził: grot typu „Obrowiec” według A. Kokowskiego (1991) lub typ XXI w typologii P. Kaczanowskiego (1995); żelazne umbo o kompozytowej konstrukcji nawiązujące do egzemplarzy z „pseudokolcem”; żelazny imacz zbliżony do typu 9 w sytematyce M. Jahna (1916); brązowa (miedziana?)

jednodzielna sprzączka typu D.1 według R. Madydy-Legutko (1986) oraz żelazne, prostokątne okucie pasa. Zespół datowany jest na fazę C_{1a} okresu rzymskiego (S. Sadowski 2005).

Ryc. 1. Groty: 1 - z „okolic Iłży”; 2 - z „Piotrowego Pola”. Rys. A. Kokowski.

Tabela I. Porównanie wartości wskaźników metrycznych analizowanych grotołów i ich odpowiedników typologicznych; gdzie: G – długość całkowita; L – długość liścia; T – długość tulei; A – maksymalna szerokość liścia; Q – odległość między końcem liścia a jego partią o największej szerokości – według P. Kaczanowskiego (1995, s. 10).

		Wartości wskaźników						
		G	L	T	A	T/G	A/L	Q/L
1	grot włóczni z „okolic Iłży”	36,6	23,4	13,2	4,4	0,36	0,18	0,68
	typ XIV wg P. Kaczanowskiego (1995)	24,0-28,0 (22,0-33,0)	12,0-19,0	9,0-14,0	2,5-4,0	0,33-0,40	x – 0,19 0,15-0,20	0,60-0,65
2	grot oszczepu z „Piotrowego Pola”	22,0	18,4	4,0	3,8	0,18	0,20	0,86
	typ XX wg P. Kaczanowskiego (1995)	19,0-25,0 (→35,5)	16,0-20,0	4,0-6,0	3,5-4,0	0,18-0,23 (→0,27)	0,18-0,20	0,88-0,90

dwa groty pochodzące z grobu 41 z Chmielowa Piaskowego, pow. ostrowiecki. Są one nieco krótsze i oba zostały określone jako hybrydy typów XVI, XX i XXI (K. Godłowski, T. Wichman 1998, s. 37, tabl. LXVIII: 12-13). Ich proporcje najbardziej zbliżone są jednak właśnie do typu XX.

Datowanie obu analizowanych grotołów pokrywa się chronologicznie z okresem istnienia skupienia iłżeckiego na przełomie starszego i młodszego okresu rzymskiego. Ponadto odkrycie przypadkowe pojedynczego grotołu wraz z niedaleko położonym zespołem grobowym koło „Piotrowego Pola” wskazywać może

na funkcjonowanie na wschód od Wólki Modrzejowej Kolonii, pow. lipski większego cmentarzyska kultury przeworskiej. Jeśli przyjmujemy wczesną pozycję chronologiczną grotołu z „Piotrowego Pola”, to jest ona niemal zbieżna z datowaniem inwentarza grobu. Niestety, brak jest informacji o odkryciach innych zabytków z tego rejonu. Może to być jednak spowodowane zalesieniem terenu, na którym wspomniane przedmioty znaleziono, co powoduje trudności w lokalizacji stanowiska podczas prospekcji powierzchniowej. Jedyną możliwością jego namierzenia jest przeprowadzenie badań rozpoznawczych z użyciem detektora metali.

LITERATURA

- Balke Barbara
1991 *Kultura przeworska w międzyrzeczu Wisły, Pilicy i Iłżanki*. Warszawa.
- Godłowski Kazimierz
1985 *Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*. Wrocław. Prace Komisji Archeologicznej PAN Oddział w Krakowie 23.
- Godłowski Kazimierz, Wichman Tomasz
1998 *Chmielów Piaskowy*. Ein Gräberfeld der Przeworsk – Kultur im Świętokrzyskie Gebirge. Kraków. Monumenta Archaeologica Barbarica 6.
- Jahn Martin
1916 *Die Beweffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr.* Würzburg.
- Kaczanowski Piotr
1995 *Klasyfikacja grotołów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego*. Kraków. Klasyfikacje Zabytków Archeologicznych 1.
- Kokowski Andrzej
1991 *Lubelszczyzna w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*. Lublin.
- Madyda-Legutko Renata
1986 *Die Gürtelschnallen der Römischen kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. B.A.R. Oxford. Int. series 360.
- Sadowski Sylwester
2005 *Grób wojownika kultury przeworskiej z „Piotrowego Pola” w okolicach Iłży. Uwagi kilka w kwestii rozprzestrzenienia grotołów typu „Obrowiec”*. W: Europa Barbarica. Ćwierć wieku archeologii w Masłomęczu, red. P. Łuczkiwicz i in. Lublin, s. 405-414. Monumenta Studia Gothica 4.

SYLWESTER SADOWSKI

**TWO IRON POINTS OF THE PRZEWORSK CULTURE FROM THE ROMAN PERIOD FOUND ACCIDENTALLY
IN THE VICINITY OF IŁŻA, RADOM DISTRICT**

SUMMARY

In the border area of Mazowieckie and Świętokrzyskie province, in the course of investigations led with the usage of a metal detector two iron items: a lance-head and a spear-head were found.

The lance-head (Fig. 1: 1) proceeded from the vicinity of Iłża, with its dimensions and morphology is mostly nearing to type XIV after P. Kaczanowski. However the spear-head (Fig. 1: 2) discovered in the area of place called Piotrowe Pole (Peter's Field) in the neighborhood of Grabowiec locality, considering all metrical indexes and proportions corresponds to type XX according to P. Kaczanowski.

The lance-head ought to be dated from the developed stage of B2 phase to C1 phase of the Roman period. But the spear-head can be set in C1 phase. Moreover it was uncovered 200 m west of found earlier a warrior grave of the Przeworsk culture. Therefore probably in the east of Wólka Modzejowa-Kolonia, Lipsko district, a bigger cemetery of the people of the Przeworsk culture may have functioned, unfortunately not registered till now because of afforestation in this region.

Mgr Sylwester Sadowski
Instytut Archeologii UMCS
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4
20-031 Lublin
sylwestersadowski@o2.pl